

SZAMUELY TIBOR HAGYATÉKI ÜGYE

Szamuely Tibor a Tanácsköztársaság - Kun Béla mellett - legtöbbet emlegetett, egyben legvitatottabb, figurája volt már életében is, ami halála után még inkább elmondható. Jellemző mozzanat, hogy a pártállami időszak évfordulós megemlékezésein, és néhány népszerűsítő jellegű biográfián kívül nem találkozunk tudományos igényű írással, családi háttérrel, személyiségét és politikai pályafutását megfelelően árnyaló történeti életrajzzal.

Szamuely proletárdiktatúra idején kifejtett, nagy vonalakban ismert tevékenységéről alapvetően azokból a büntetőperes iratokból értesülhetünk, amelyeket a Tanácsköztársaság bukása után annak vezetői, illetve egyes prominens személyiségei ellen folytak. Ehhez képest némileg más megvilágításba helyezhetik az egykori népbiztos alakját, „imázsát” azok a Budapest Főváros Levéltárában őrzött iratok, amelyek a halála után indult hagyatéki eljárás, valamint az azt követő polgári perek során keletkeztek.

A mindössze 29 éves Szamuely Tibor, aki a proletárdiktatúra alatt számos vezető tisztséget töltött be, de igazán az „ellenforradalmi” megmozdulások leverésére kiküldött mozgó különítménye élén szerzett magának kétes hírnevet, a Tanácsköztársaság bukása után, 1919. augusztus 1-én - gépkocsivezetője, Dékány István későbbi vallomása szerint - két társával, Jablonszky Max-szal és Holzmann Lipóttal együtt menekült Budapestről, Győrön át az osztrák határ felé. Éjfél körül a határ közvetlen közelében fekvő Savanyúkút (Sauerbrunn) községben álltak meg, ahol Szamuely a fürdőszállóban egy dr. Braun nevű elvtárral tanácskozott, majd három csempész társaságában távozott.

Dékány elmondásával részben egybevágh, részben kiegészíti azt az említett Jablonszky Max tanúvallomása, aki szerint a nevezetes napon Budapestről, miután világossá vált a proletárdiktatúra bukása, Győrön át Rőjtökre, vacsora után pedig Sopron felé indultak tovább. Sopron előtt defektet kaptak, s míg a sofőr az autót szerelte, addig Szamuely Jablonszkyval beszélgetett, majd az őket igazoltató vörösőrtől tudakolta, hogy merre van a bécsi út. Végül éjjel érkeztek meg Savanyúkútra, ahol még egy órát töltöttek együtt, majd Szamuely 2000 korona kíséretében azt az utasítást adta a sofőrjének, hogy várja meg, amíg visszajön. Jablonszky és Holzmann ezután mondta el Dékánynak, hogy Szamuely megszökött és a kormány megbukott. Reggel 5 óra tájban már mindhármukat letartóztatták és Budapestre kísérték.

Az osztrák *Arbeiter Zeitung* augusztus 3-i számában közölt tudósítás szerint Szamuely Savanyúkúton a helyi direktórium Zöllner nevű vezetőjével, illetve Petersich őrparancsnokkal találkozott, akikkel közölte, hogy Ausztriába kell mennie, mert ott hamarosan ki fogják kiáltani a Tanácsköztársaságot (eközben állítólag egy szót sem szólt a magyar Tanácsköztársaság bukásáról). Zöllner erre a helyi Waldheim-szállóba vitte, ahol egy Strohschneider nevű

bécsújhelyi kommunistával ismertette össze. Szamuely hajnalban Strohschneider kalauzolásával indult el Bécsújhely irányába. A pecsenyédi (Pötsching) erdőn keresztül 1919. augusztus 2-án reggeli fél 6 körül a határt átlépve azonban Lichtenwörthnél két osztrák csendőr (a tudósítás szerint Zaloudek csendőrörsparancsnok és társa, Schwarz) állta útjukat. Miközben a csendőrök Strohschneiderrel foglalkoztak, Szamuely táskájából egy kendővel álcázott pisztolyt vett elő, amivel mellbe lőtte magát. Habár sürgősen a bécsújhelyi hadikórházba szállították, belehalt sérülésébe. (A *Wiener Neues Journal* augusztus 3-i beszámolója szerint a sebet a lichtenwörthi községi orvos, dr. Schneider látta el, s ő utalta a haldoklót a bécsújhelyi kórházba.)

Az öngyilkosság tényét - szemben a Szamuely meggyilkolásáról később keletkezett, magukat makacsul tartó legendákkal - a bécsújhelyi rendőrkapitányság hagyatéki ügyben található augusztus 9-i jelentése is megerősíti. Eszerint Szamuely fél 6 körül szíven lőtte magát, majd nagyjából egy óra múlva meghalt. Kísérője, Franz Strohschneider ellen a bécsújhelyi ügyészség emelt vádat. A holttestet a savanyúkúti magyar csendőr kirendeltségnek szolgáltatták ki, s ott történt eltemetése is. A halott népbiztos holmijai között talált 138000 osztrák-magyar koronát, 360 svájci frankot, 150 dollárt és különböző angol bankjegyeket az osztrák hatóságok lefoglalták és sokáig vissza is tartották (az ezzel kapcsolatos osztrák-magyar huzavona a hagyatéki ügyben jól nyomon követhető).

Ezek az ingóságok képezték aztán annak az évekig elhúzódó hagyatéki ügynek, majd azon sorozatos hagyatéki perek és végrehajtási eljárások tárgyát, amelyek során a magyar állam, valamint több magyarországi község és magánszemély kísérelte meg érvényesíteni kártérítési igényét a követelések jogosságát el nem ismerő örökösökkel szemben.

Szamuely Tibor hagyatéki ügye eredetileg a Soproni Királyi Járásbíróságon, Pk. 2270/1919. számon indult, de már augusztusban átkerült az illetékes Budapesti Királyi Járásbírósághoz, amely több mint három évvel később, 1922. november 16-án hozott hagyatékátadó végzést. A végrendelet hátrahagyása nélkül elhunyt Szamuely Tibor után - miután a letartóztatásban lévő apa, Szamuely Lajos örökösödési igényt nem támasztott (az anya, Farkas Cecília pedig korábban meghalt) - az elhunyt testvérei, Szilárd Józsefné Szamuely Margit, aki a hagyatéki tárgyalás idején ismeretlen helyen, külföldön tartózkodott, valamint a még kiskorú György, János, és István örökölték.

A bejelentett kártérítési igénnyel fellépők a hagyatékátadó végzés szerint a következők magánszemélyek és községek voltak:

- Horváth Vendelné kapuvári lakos: 1200000 korona
- özv. Mesterházy Zsigmondné Kapuvárról 1200000 korona
- Kiss Mihály, Dunavecse, 920 korona
- Leitner Ferenc, Jászberény, 500000 korona
- Perlaky Géza, Rábapordány, 80000 korona

- Fekete István, Szolnok, 20000 korona
- Öszterreicher István, Szolnok, 100000 korona
- Fekete Mihály, Szolnok, 5000 korona
- S. Pap János, Szolnok, 5000 korona
- dr. Sasics Illés, Szolnok, 20000 korona
- Nagy Endre, Szolnok, 20000 korona
- Nagylózs község 100000 korona
- dr. Farkas László, Kapuvár, 28000 korona
- özv. Szalay Gyuláné, Kapuvár, 50000 korona
- özv. Lipthay Artúrné, Jászkarajenő, 3000000 korona
- Garta község 617700 korona
- Kapuvár község 5000000 korona
- Peresztég község 100000 korona
- Schmidt Erzsébet 85000 korona

Mellettük az államkincstár 30 millió korona kártérítésre formált igényt.

„A hagyatéki hitelezők követelésére örökösök képviselője és ügygondnok kijelentik, hogy ezeket nem ismerik el, amiért is igényükkel a törvény rendes útjára utasítandók” - olvasható a hagyatéki végzésben. Ennek nyomán került sor azokra a polgári perekre, amelyek során a károsultak megpróbálták megítéltetni és behajtatni követelésüket. A Budapesti Királyi Törvényszéki névmutatókönyveiben 1923-1930 között ugyan nincs nyoma ilyen pereknek, de biztosan folytak, hiszen a hagyatéki aktához később szereltek még négy végrehajtási ügyet is, amelyeket Szamuely Tibor és fivére, László ellen az államkincstár, valamint Garta és Kapuvár község, a Hungária Nagyszálló, továbbá özvegy Schemmel Károlyné indítottak. Ezekből egyébként az is kitűnik, hogy mások később is felléptek hasonló követeléssel, hiszen utóbbi két végrehajtató a hagyatéki ügyben nem szerepel „hitelezőként”.

A Budapesti Királyi Törvényszék anyagában megőrződött viszont a legjelentősebb polgári per, amelyet a Magyar Királyi Kincstár a Szamuely-örökösökkel szemben, 500 millió korona - tehát a hagyatéki ügyben érvényesíteni kívánthoz képest sokszorta nagyobb összegű - kártérítés iránt indított. A per érdekessége, hogy ennek során a felperes, vagyis a kincstár összegezni próbálta a bünszövetkezetként értelmezett Tanácsköztársaság vezetői által az államnak okozott károkat, s számításai alátámasztására külön jegyzéket nyújtott be a jogtalan kiadásokról („Részletes kimutatás az ügynevezett tanácskormány ideje alatt (1919. III. 21. - 1919. VIII. 6.) eszközölt és törvénytelennek tekinthető utalványozásokról”).

Az alperesek védekezésével szemben, miszerint az örökösöket csak a közvetlenül és bizonyítottan Szamuely Tibor által okozott károk megtérítésére kötelezhetik, a bíróságok a felperes álláspontját tette magáévá, aminek értelmében a törvénytelen uralom, vagyis a

Tanácsköztársaság fenntartása végett vezető állásokban kifejtett bármiféle tevékenység bűncselekményt képezett, amelyért a résztvevőket együttesen és egyenként is anyagi jogi felelősség terheli. A Kúria 1927. május 27-én kelt ítélete leszögezte: „Köztudat, de az e részben meg nem támadott ítéleti tényállás szerint is Szamuely Tibor egyik legtevékenyebb tagja volt annak a csoportnak, amely a magyar állam alkotmányának, a törvényes állami és társadalmi rendnek erőszakos eszközökkel történt megdöntésével a proletároknak pusztán a nyers erőn alapuló osztályuralmát megteremtette s a törvénytelen uralmat vörös katonáival és terrorcsapataival, megfélemlítés és a büntető törvénybe ütköző közönséges bűncselekmények egész sorozatának az elkövetésével huzamosabb időn át fenntartotta s ezzel Magyarországot a végpusztulás veszélyének tette ki.”

Valószínűleg a polgári perben hozott ítélet vonta maga után, hogy jóllehet Szamuely Tibor felelősségre vonását öngyilkossága megakadályozta, a hagyatéki állagot képező ingóságok egy részét a Budapesti Királyi Büntetőtörvényszék a „Kun Béla és társai” ellen indított perben elkoboztatta, mivel azok az indoklás szerint részben bűncselekmények nyomán kerültek az örökhatározó birtokába, részben pedig bűncselekmények elkövetésére használták fel azokat.

Az interneten publikált két ügy megőrzés-története szempontjából fontos momentum, hogy azok - a bírósági-ügyészégi irattárakból kiválogatott „munkásmozgalmi” (büntető) perekből eltérően - nem kerültek a hajdani MSZMP KB Párttörténeti Intézetébe (közvetlenül Budapesti Főváros Levéltára vette át azokat más bírósági iratokkal együtt), s így kimaradtak a „kanonizált” források sorából.

Munkácsi Krisztina